

NORGES HØYESTERETT

Den 25. november 2008 avsa Høyesterett dom i

HR-2008-02040-A, (sak nr. 2008/1167), straffesak, anke over dom,

A

B

(advokat Trond P. Biti)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

(statsadvokat Torstein Hevnskjel)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Tjomsland**: Saken gjelder spørsmålet om det foreligger overtredelse av regelen om utdrivingsplikt i reindriftsloven av 9. juni 1978 nr. 49 § 24. Etter at det forholdet saken gjelder fant sted, er det kommet en ny reindriftslov av 15. juni 2007 nr. 40, som trådte i kraft 1. juli 2007.
- (2) Ved forelegg som trådte i stedet for tiltalebeslutning, utferdiget av Vest-Finnmark politidistrikt 27. november 2006, ble A, født 6. april 1978, og hennes far B, født 25. juli 1942, satt under tiltale for overtredelse av reglene om driveplikt, før lovendringen i 1996 omtalt som vokteplikt, og utdrivingsplikt i reindriftsloven av 1978 § 20 og § 24, jf. § 36. Grunnlaget for overtredelsen av reindriftsloven § 20 var for begge beskrevet slik:

”Fredag 28. april 2006 i X kommune på Y ilandsatte han/hun tilsammen 23 reinsimler. Fram til september/oktober 2006 beitet reinsdyrene i utmark på Y, og således utenfor lovlig reinbeitedistrikt og uten at det var gitt tillatelse til dette, eller medvirket til dette.”
- (3) Grunnlaget for overtredelsen av reindriftsloven § 24 var for A beskrevet slik:

”I tidsrommet fredag 28. april 2006 i X kommune på Y og fram til høsten 2006 hadde hun tilsammen 23 reinsdyr beitende i utmark. Reindriftsforvaltningen har fattet vedtak om tilbakeføring til lovlig beiteområde. Hun gjorde ikke noe selv for å tilbakeføre dyrene til egen driftsenhet og lovlig beiteområde, eller medvirket til dette.”

- (4) Grunnlaget for B hadde en tilføyelse om at han hadde besørget reinsdyrene fraktet til Y, og at de tilhørte hans datter, men hadde ellers i hovedsak samme innhold som for A.
- (5) Hammerfest tingrett avsa 1. oktober 2007 dom med slik domsslutning:
- ”1. **A, født 06.04.1978, frifinnes for overtredelse av tiltalen post I.**
 2. **B, født 25.07.1942, frifinnes for overtredelse av tiltalen post I.**
 3. **A, født 06.04.1978, dømmes for overtredelse av lov 9. juni 1978 nr. 49 om reindrift § 36, jf. § 24, til en straff av bot stor kr. 20.000 – tyvetusen – subsidiært fengsel i 21 – tjueén – dager.**
 4. **B, født 25.07.1942, dømmes for overtredelse av lov 9. juni 1978 nr. 49 om reindrift § 36, jf. § 24, til en straff av bot stor kr. 20.000 – tyvetusen – subsidiært fengsel i 21 – tjueén – dager.**
 5. **Saksomkostninger idømmes ikke.”**
- (6) Grunnlaget for frifinnelsen for tiltalen post I – overtredelsen av driveplikten – var at tingretten fant at reindriftsloven § 20 ikke gjaldt for reineiere som har rein på privat grunn utenfor reinbeiteområde.
- (7) A og B anket over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, lovanvendelsen og straffutmålingen ved domfellelsen etter reindriftsloven § 24. Hålogaland lagmannsrett fremmet ankene i medhold av straffeprosessloven § 321 første ledd. Påtalemyndigheten anket ikke over frifinnelsen for overtredelse av reindriftsloven § 20, og tingrettens dom er derfor på dette punkt rettskraftig.
- (8) Hålogaland lagmannsrett avsa 11. juni 2008 dom med slik domsslutning:
- ”1. **A, født 6. april 1978, dømmes for overtredelse av lov om reindrift av 9. juni 1978 nr. 49 § 36 jf. § 24, til en straff av bot på 10 000 – titusen – kroner, subsidiært fengsel i 15 – femten – dager.**
 2. **B, født 25. juli 1942, dømmes for overtredelse av lov om reindrift av 9. juni 1978 nr. 49 § 36 jf. § 24, til en straff av bot på 10 000 – titusen – kroner, subsidiært fengsel i 15 – femten – dager.”**
- (9) A og B har anket lagmannsrettens dom. Anken gjelder lagmannsrettens lovanvendelse. Det gjøres prinsipielt gjeldende at reindriftsloven § 24 ikke får anvendelse fordi det ikke var utøvet reindrift i reindriftslovens forstand. Subsidiært er det gjort gjeldende at lagmannsretten har anvendt en for streng norm når den ikke har frifunnet på grunn av nødrettsbetraktninger. Utenom anken har de domfelte i skranken for Høyesterett gjort gjeldende at de må frifinnes på grunnlag av bestemmelsen i straffeloven § 3 annet ledd, fordi det i den nye reindriftsloven ikke er noen bestemmelse som tilsvarer reindriftsloven av 1978 § 24. Endelig er det – også det som ny anførsel – gjort gjeldende at B, siden han ikke eide reinen og bare har hatt stilling som ”dreng” i forhold til A, ikke kan domfelles for å ha medvirket til overtredelse av reindriftsloven § 24.
- (10) *Jeg er kommet til at ankene må føre frem.*

- (11) Sakens bakgrunn kan – på bakgrunn av de tidligere instansers dommer – oppsummeres slik:
- (12) B har drevet reindrift i Finnmark i nærmere 60 år. På slutten av 1990-tallet ble det flere ganger forgjeves søkt om å opprette driftsenhet for datteren A. Da B og hans kone avvirket den tradisjonelle reindriften innenfor driftsenhet, ønsket de å opprettholde et visst reinhold, og tanken var at dette skulle videreføres av A. Både B og A har derfor hatt rein etter at reindriften innenfor driftsenheten var avvirket. Reinen har vært holdt i driftsenheten til Bs bror i reinbeitedistrikt 24 A Z vest, Vest-Finnmark reinbeiteområde, jf. reindriftsloven av 1978 § 4 andre ledd sjette punktum.
- (13) A overtok i 2005 statsforpaktningen av eiendommen Æ på Y i X kommune. Planen var opprinnelig å holde ca. 50–100 rein beitende på utmarka i Y i tilknytning til driften av eiendommen. Y var ikke regulert til reinbeiteområde i medhold av reinbeiteloven av 1978 § 2. Dette innebar at reindrift ikke kunne utøves uten etter tillatelse av Kongen i medhold av reindriftsloven § 5.
- (14) A og B mente at de lovlig kunne holde et begrenset antall rein på inngjerdet innmark på Y. De besluttet derfor å ta ut 23 av de ca. 100 rein som ble holdt i reinbeitedistrikt 24 A, og ha denne reinen beitende på dette innmarksområdet. A innhentet tillatelser fra 17 grunneiere til å ha rein på deres innmark. Disse eiendommene lå alle i umiddelbar tilknytning til eiendommen Æ og hadde et samlet areal på ca. 0,5 km².
- (15) Dyrene ble 28. april 2006 fraktet med båt til Y. Det var ikke satt opp gjerde rundt innmarksområdet, da det fortsatt var tele i grunnen. Planen var å holde reinen fastspent i den første tiden. Det skulle deretter først settes opp et mindre mobilt gjerde som skulle flyttes rundt på innmarksområdet hvor reinen skulle beite, og deretter skulle det settes opp et permanent gjerde rundt innmarksområdet.
- (16) Da reinen kom til Y var den urolig, og flere av simlene var drektige. Utlastingen av reinen gikk derfor sakte. Det kom enkelte for å se hva som skjedde, og det ble en del medieoppmerksomhet rundt ilandsettelsen. Dette førte til at reinen ble mer urolig enn den allerede var. Reinen var heller ikke vant til å stå fastspent over lengre tid, og reagerte også på dette. En kombinasjon av disse forholdene gjorde at B ikke fikk satt opp det midlertidige gjerdet som planlagt.
- (17) Én simle var så urolig at den slet seg løs fra tømmene allerede første dag. I løpet av to dager hadde B flyttet reinen opp fra fjæra og lenger inn på innmarksområdet. Etter noen dager besluttet han å slippe løs 18 av reinsdyrene. Det midlertidige gjerdet var ikke ferdig, og B betraktet det som uforsvarlig å ha reinen – særlig de drektige simlene – stående lengre i tømmer. Noe senere ble også den resterende reinen sluppet løs.
- (18) Det var vanskeligere å få satt opp det permanente gjerdet enn B hadde antatt. Dette fordi det var svært mye tele i grunnen. Det permanente gjerdet var ikke ferdig før mot slutten av juli. Etter at reinen ble sluppet løs, beitet den i utmarka på Y. A og B hadde planlagt å bringe den tilbake til innmarksområdet når det permanente gjerdet var oppsatt.
- (19) Ved brev 15. mai 2006 fikk A og B forhåndsvarsel om mulig vedtak etter reindriftsloven § 24 om fjerning av ulovlig beitende rein. I svarbrev fra deres advokat ble det blant annet opplyst at de var innstilt på å flytte reinen tilbake til innmarksområdet, men at de av

dyrevernmessige hensyn vurderte det best å vente med dette. Reindriftsforvaltningen traff 14. juli 2006 vedtak om at reinen måtte fjernes, og det ble gitt frist til 15. august med dette. Det ble senere gitt utsettelse med denne fristen. Reinen på Y ble slaktet i løpet av september/oktober 2006. Da flere av simlene hadde kalvet i løpet av sommeren, var det da 32 rein.

- (20) Anken gjelder altså lovanvendelsen i forbindelse med domfellelsen av A og B for overtredelse av reindriftsloven av 1978 § 24 jf. § 36. Etter denne bestemmelsen skal reineieren ”omgående” sørge for at rein som oppholder seg ”utenfor beiteareal hvor den har lovlig adgang til å beite”, blir fjernet. Det er utvilsomt et vilkår for at bestemmelsen skal få anvendelse, at det foreligger reindrift i lovens forstand. Spørsmålet blir derfor om As reinhold på Y var å betrakte som utøvelse av ”reindrift”. Dersom det var tilfellet, var det nødvendig med tillatelse etter reindriftsloven § 5 for at oppholdet på Y skulle være lovlig. Slik tillatelse forelå ikke.
- (21) At reindriftsloven er begrenset til å gjelde hold av rein som ledd i reindrift, innebærer at det ikke er grunnlag for aktors prinsipale anførsel om at reinholdet på Y var ulovlig allerede som en konsekvens av at A og B hadde rein i reinbeitedistrikt 24 A Z vest, jf. bestemmelsen i reindriftsloven § 4 annet ledd siste punktum om at ingen enkeltperson ”kan eie rein i mer enn én driftenhet”. Forbudet i reindriftsloven § 4 annet ledd siste punktum innebærer ikke at en person som eier rein i et reinbeitedistrikt, ikke kan eie rein på et annet sted dersom reinholdet der ikke anses som reindrift, men for eksempel er ledd i turisme eller transportvirksomhet.
- (22) Det fremgår implisitt av reindriftslovens regler at reinholdet må være av en viss karakter og ha et visst omfang for å bli ansett som reindrift. Reindriftsloven § 3 fastsetter at bare personer som er ”av samisk ætt som er bosatt i Norge, har rett til å inneha driftsenhet i reinbeiteområde”. De rettigheter som følger av retten til reindrift, er nærmere fastlagt i reindriftslovens kapittel III (§ 9 jf. §§ 10–14). Reindriftsloven § 5 fastsetter at utenfor reinbeiteområde ”må reindrift ikke utøves uten særskilt tillatelse av Kongen”. Slik tillatelse er betinget av at vedkommende disponerer ”tilstrekkelig store og hensiktsmessig avgrensede reinbeitearealer til slik virksomhet”. Rett til reindrift på fremmed eiendom i medhold av § 5 omfatter – dersom ikke annet følger av den avtale som retten til å utøve reindrift bygger på – etter § 9 annet ledd slik rett som er nevnt i § 9 første ledd nr. 1–3. Dette er rett til ”opphold med rein og til ferdsel, flytting og flyttleier”, ”rett til beite for rein” og ”rett til anbringelse av anlegg som trengs til reindriften”. De bestemmelsene jeg her har nevnt, gir holdepunkter for den nærmere fastleggelse av reindriftsbegrepet, men noen klar avgrensning kan ikke utledes av dem.
- (23) Justisdepartementets lovavdeling har i en uttalelse av 2. februar 1984 til Landbruksdepartementet konkludert med følgende syn når det gjelder rekkevidden av reindriftsloven § 5:
- ”Lovavdelingen antar på denne bakgrunn at stasjonært reinhold i mindre innhegninger på egen grunn med regelmessig føring av rein kan gjennomføres uten tillatelse etter § 5. Hvis noen av disse vilkår ikke er oppfylt, vil forholdet derimot normalt måtte karakteriseres som reindrift.”**
- (24) Utgangspunktet til lovavdelingen er altså at et ”reinhold” betraktes som reindrift som reguleres av reindriftsloven. På nærmere bestemte vilkår vil likevel hold av rein kunne ha en slik karakter at det faller utenfor de plikter og rettigheter som følger av reindriftsloven.

(25) Lagmannsretten forstår lovavdelingens uttalelse slik at reinhold utenfor reinbeiteområde, slik som er aktuelt i denne saken, på egen inngjerdet inn- eller utmark, som også må omfatte andres private grunn etter avtale med grunneier, kan gjennomføres uten tillatelse etter § 5, dersom inngjerdingen for utmarkas del gjelder et mindre, fast område og reinen skal fores. Dette gjelder selv om slikt reinhold kan føre til rettighetskrenkelser som ellers ikke ville ha oppstått, for eksempel ved at rein kommer seg ut av det inngjerdede området over i innmark/utmark hvor den ikke har rett til å oppholde seg.

(26) Grensen for reindrifsbegrepet ble også berørt i forarbeidene til den nye reindriftsloven av 2007, og det heter om dette i utredningen fra Reindriftslovutvalget – NOU 2001: 35 Forslag til endringer i reindriftsloven – på side 58:

”Minstevilkår for at man skal kunne tale om reindrift må som et utgangspunkt være at det foreligger opphold, ferdsel og beite med rein i fjell og utmark. Det må på den bakgrunn vurderes konkret hva som eventuelt faller utenfor reindrifsbegrepet. Klart må det være at en dyrepark kan ha rein til framvisning og at en grunneier kan ha rein på egen inngjerdet innmark uten at det dermed er tale om reindrift i en form vi her har i tankene. Annerledes dersom grunneier ønsker å holde rein på egen inngjerdet utmark. Inngjerdingen kan ikke i seg selv utelukke at dette må anses som reindrift.”

(27) Lagmannsretten uttaler at mye kan tale for at et reinhold av det omfang og det innhold som her var planlagt – inntil 32 rein på inngjerdet privat grunn – ikke krevde tillatelse etter reindriftsloven § 5. Jeg er enig med lagmannsretten i at det kan argumenteres for et slikt syn. Grensen er imidlertid skjønsmessig, og det kan være vanskelig å ta stilling til konkrete tilfeller. Lagmannsretten trengte ikke ta bestemt stilling til spørsmålet om det planlagte reinholdet skulle anses som reindrift i lovens forstand. Heller ikke for meg er dette nødvendig. Jeg tilføyer likevel at man i en slik vurdering vil måtte ta utgangspunkt i de hensyn som har begrunnet kravet om tillatelse etter § 5, og konsekvensene av at kravet ikke får anvendelse i et tilfelle som dette.

(28) Jeg er enig med lagmannsretten i at avgjørende i denne henseende under enhver omstendighet må være at reinen ikke var inngjerdet da den oppholdt seg på Y. Det må her være det faktiske reinholdet og ikke det planlagte som er avgjørende. Vilkårene for å anse As reinhold på Y for å falle utenfor reindrifsbegrepet, kan da ikke være oppfylt. Jeg slutter meg til lagmannsretten når den på dette punkt uttaler:

”Reinen var ikke på noe tidspunkt inngjerdet, den oppholdt seg på areal hvor den ikke hadde lovlig adgang til å beite og den ble ikke foret. Reinhold på uinngjerdet inn- og utmark på Y, uten foring, oppfyller minstevilkårene i reindriftsloven § 9 første ledd nr. 1 og 2 for å bli ansett som reindrift. De tiltaltes faktiske reinhold på Y er å anse som reindrift som krevde tillatelse etter reindriftsloven § 5.”

(29) Spørsmålet blir da om A og B har oppfylt plikten til ”omgående” å sørge for at rein som oppholdt seg utenfor det areal hvor den hadde lovlig adgang til å beite, blir fjernet. Dette spørsmålet må sees i sammenheng med anførselen om at de må frifinnes på grunnlag av nødrettsbetraktninger. Jeg bemerker i den forbindelse at Høyesterett her må bygge på den bevisvurdering som lagmannsretten har foretatt, og at utdrivingsbestemmelsen er streng, jf. blant annet Rt. 1986 side 403. Lagmannsrettens drøftelse kan imidlertid på disse punkter fremstå som noe snau. Dette gjelder særlig betydningen av at flere av simlene var drektige og senere kalvet. Det ville også vært ønskelig at denne problemstilling hadde vært sett i sammenheng med det forhold at reindriftsmyndighetene ga utsettelse med sine

pålegg. I denne forbindelse minner jeg om at det må legges til grunn at A og B er rettskraftig frifunnet for overtredelse av driveplikten i reindrifftsloven av 1978 § 20. For mitt standpunkt i saken er det imidlertid ikke nødvendig å ta stilling til om lagmannsrettens begrunnelse på dette punkt er tilstrekkelig til at lovanvendelsen kan prøves.

- (30) Jeg er nemlig kommet til at forsvaren må gis medhold i sin anførsel – utenom anken – om at straffebestemmelsen i reindrifftsloven av 1978 § 24 jf. § 36 ikke kan anvendes etter at den nye reindrifftsloven av 2007 trådte i kraft 1. juli 2007. Etter straffeloven § 3 andre ledd skal de ved ethvert spørsmåls avgjørelse gjeldende straffebestemmelser komme til anvendelse når de fører til et gunstigere resultat for siktede enn den eldre lov. Reindrifftsloven av 2007 trådte i kraft etter at det forholdet tiltalen gjelder ble begått, men før saken ble behandlet i tingretten.
- (31) Reindrifftsloven av 2007 har ikke noen bestemmelse som tilsvarer reindrifftsloven § 24. Dette synes man å ha vært klar over da den nye loven ble utarbeidet. I det lovspeilet som ble utarbeidet av Reindrifftslovutvalget – inntatt i NOU 2001: 35 Forslag til endringer i reindrifftsloven side 211–213 – fremgår det implisitt at § 24 ikke har noen parallell bestemmelse i den nye loven. Spørsmålet var likevel ikke direkte kommentert i forarbeidene til den nye reindrifftsloven.
- (32) I Samerettsutvalgets utredning – NOU 2007: 13 B Den nye sameretten – som ble avgitt 3. desember 2007, er spørsmålet relativt utførlig kommentert. Det heter her på side 790–791:

”Samerettsutvalget har ellers merket seg at bestemmelsen om reieneiernes plikt til å sørge for *utdriving* av ulovlig beitende rein, som i 1978-loven var inntatt i § 24 hvoretter reieneieren ’omgående’ skulle sørge for at rein som oppholder seg på ulovlige områder skal fjernes og overføres til lovlig beiteareal, ikke har noe motstykke i den nye loven.

Dette grepet er ikke eksplisitt kommentert i forarbeidene, men Samerettsutvalget vil anta at en ikke har sett noe behov for en selvstendig bestemmelse om utdrivingsplikt i reindrifftsloven. Kommer reien først inn på ulovlig område, vil reieneierne uansett være rettslig forpliktet til å foreta utdriving enten det er gitt særskilte lovregler om dette eller ikke.

Dessuten følger det både av § 27 og § 28 at reieneieren må innrette driften slik at ulovlig beitende rein kan drives ut så snart som praktisk mulig etter at reieneieren er kjent med at han eller hun har rein som oppholder seg på et ulovlig område. Når det i § 27 heter at reieneieren ikke må utnytte beitene slik at disse forringes for andre reieneiere eller hindre andre i deres rettmessige utøvelse av reindrift, og i § 28 at reien skal holdes under slikt tilsyn at den ’så vidt mulig hindres fra å volde skade’, innebærer dette at reieneieren vil måtte drive ut ulovlig beitende rein når dette er påkrevd for å etterleve forpliktelsene i § 27 og § 28.

Også flere andre bestemmelser i reindrifftsloven gir en klar oppfordring til reieneierne om å raskest mulig drive ut ulovlig beitende rein. Blant annet vil slik opptreden i betydelig grad kunne begrense deres erstatningsansvar for den skaden reien måtte ha påført andre. En egen bestemmelse om utdrivingsplikt i reindrifftsloven må etter dette anses som overflødig.”

- (33) Jeg finner Samerettsutvalgets fremstilling av forholdet mellom reindrifftsloven av 1978 og reindrifftsloven av 2007 dekkende. Dette innebærer at regelen om utdrivingsplikt i reindrifftsloven av 1978 § 24 ikke ble videreført som selvstendig regel i den nye loven. Samerettsutvalget har trukket frem bestemmelsene i den nye loven §§ 27 og 28, men disse

bestemmelsene har en annen – og i denne sammenheng snevrere – rekkevidde enn § 24 hadde. Det må således være på det rene at bestemmelsene ikke rammer det forholdet som tiltalen i denne saken gjelder.

- (34) Etter reindrifftsloven av 2007 § 75 kan det – dersom offentlige interesser tilsier det – gis pålegg dersom virksomheten drives i strid med bestemmelser i eller gitt med hjemmel i loven. Dette omfatter pålegg om å fjerne rein som oppholder seg på ulovlig område. Overtredelse av et slikt pålegg er straffbart etter lovens § 80. Den praktiske forskjellen i forhold til rettstilstanden etter 1978-loven, blir dermed at den straffebelagte utdrivingsplikten først inntreer når det er gitt et særskilt pålegg. I dette tilfellet ble det gitt slikt pålegg etter § 24, men fristene i påleggene ble forlenget. Noen overtredelse av påleggene er ikke anført å foreligge.
- (35) Bestemmelsene i straffeloven § 3 som innebærer at den mildeste lov skal anvendes når loven er endret mellom gjerningstidspunktet og pådømmelse, gjelder endringer i ”straffelovgivningen”. Hva som i denne henseende anses som endringer i straffelovgivningen er nærmere omtalt i Johs. Andenæs: Alminnelig strafferett 5. utgave side 580–586 med videre henvisninger til rettspraksis. Spørsmålet har særlig voldt problemer når det – slik som tilfellet er her – har skjedd endringer i spesiallovgivningen uten at selve straffebestemmelsen er endret.
- (36) Det foreligger enkelte eldre dommer av Høyesterett som kan gi en viss støtte for det syn at straffeloven § 3 annet ledd ikke får anvendelse i et slikt tilfelle, jf. særlig dommene i Rt. 1927 side 593 og Rt 1933 side 1001. Jeg er imidlertid blitt stående ved at de beste grunner taler for at det her må sies å ha skjedd en endring i straffelovgivningen i forhold til bestemmelsene i straffeloven § 3. Det er gitt en helt ny lov med vesentlige endringer også i sanksjonssystemet. Jeg vil i den forbindelse særlig fremheve at lovgiver – i forbindelse med utarbeidelsen av en den nye loven – mente at det ikke var behov for å videreføre som selvstendig regel den straffebelagte utdrivingsplikten i reindrifftsloven av 1978 § 24. Jeg tilføyer for ordens skyld at det er klart at den tilsvarende regelen i § 3 i den nye straffeloven av 20. mai 2005 nr. 28, vil gjelde en endring som den foreliggende.
- (37) Jeg er på dette grunnlag kommet til at de domfelte må bli å frifinne for tiltalen om overtredelse av reindrifftsloven av 1978 § 24.
- (38) Jeg stemmer for denne

DOM :

1. A, født 6. april 1978, frifinnes.
2. B, født 25. juli 1942, frifinnes.

- (39) Dommer **Oftedal Broch:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (40) Dommer **Tønder:** Likeså.
- (41) Dommer **Skoghøy:** Likeså.
- (42) Dommer **Gjølstad:** Likeså.
- (43) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. A, født 6. april 1978, frifinnes.
2. B, født 25. juli 1942, frifinnes.

Riktig utskrift bekrefte: